

WOJCIECH DINGES

mgr inż., House of Solutions International Sp. z o.o. 40–142 Katowice, ul. Modelarska 12, tel. 32 730 2550, e-mail: office@houseofsolutions.eu

DAMIAN BZDYREK

House of Solutions International Sp. z o.o. 40–142 Katowice, ul. Modelarska 12, tel. 32 730 2550, e-mail: office@houseofsolutions.eu

Wybrane aspekty drogowego transportu zbiorowego w województwie śląskim w świetle badań¹

Streszczenie. Artykuł dotyczy drogowego transportu zbiorowego w województwie śląskim. Analizie poddano prywatnych i publicznych przewoźników drogowego transportu zbiorowego w województwie śląskim w kontekście powiązania z organizatorami przewozów oraz obszaru działania. Przewoźników ujęto w trzech kategoriach – lokalnych (wewnątrzwojewódzkich) międzywojewódzkich i międzynarodowych. Dane pochodzą z rozkładów jazdy publikowanych poprzez poszczególnych przewoźników, portali internetowych rozkładów jazdy, obserwacji i ustaleń osobistych na części przystanków lub dworców autobusowych, baz danych organizatorów komunikacji zbiorowej oraz Urzędu Marszałkowskiego, a także bezpośrednich kontaktów z np. sołectwami lub urzędami gmin. Szczególną uwagę w niniejszym artykule poświęcono przewozom lokalnym. Przedstawiona i sklasyfikowana została dostępność miejscowości i powiatów do drogowego transportu zbiorowego. Zwrócono uwagę na zróżnicowanie geograficzne subregionów województwa w kontekście dostępności komunikacyjnej, na bardzo duże rozproszenie przedsiębiorstw świadczących usługi przewozowe oraz ryzyko związane z ograniczoną dostępnością publicznego transportu zbiorowego w pewnych obszarach, gdyż jest on świadczony tylko przez jednego przewoźnika. Artykuł przedstawia również część wniosków i rekomendacji dotyczących przewozów wewnątrzwojewódzkich, w tym konieczność koordynacji i harmonizacji systemu prywatnej i publicznej komunikacji zbiorowej, również w stosunku do oferty kolei, jak również zebranie i udostępnienie w jednym miejscu danych na temat kompleksowej oferty przewozowej wszystkich usługodawców.

Słowa kluczowe: transport zbiorowy, drogowe przewozy pasażerskie, usługi przewozowe, dostępność transportowa

Zakres analizy

Analizą objęto 606 miejscowości województwa śląskiego, tj. 539 wsi oraz 67 miast należących do 35 powiatów, w tym 17 ziemskich [01], [02], [03]. Zidentyfikowano 229 podmiotów gospodarczych prowadzących drogowe przewozy pasażerskie, z których korzystają mieszkańcy województwa [04], [05], [06], [07], [08], [09], [10], [11], [12], [13], [14].

Do pasażerskiego drogowego transportu publicznego zaliczono transport autobusowy, mikrobusowy, trolejbusowy oraz tramwajowy. W analizie nie zostały uwzględnione organizowane przez kolej przewozy drogowe, bezpłatne przewozy do centrów handlowych, przewozy pracownicze, przewozy szkolne oraz niektóre przewozy lotniskowe.

Publiczny transport drogowy ujęty został w podziale na przewozy:

- wewnątrzwojewódzkie (lokalne);
- międzywojewódzkie (wykonywane przez przewoźników „dalekobieżnych”, jak również przewoźników lokalnych z ościennych województw wykonujących przewozy do miejscowości na terenie województwa śląskiego, zwłaszcza na jego obrzeżach);
- międzynarodowe.

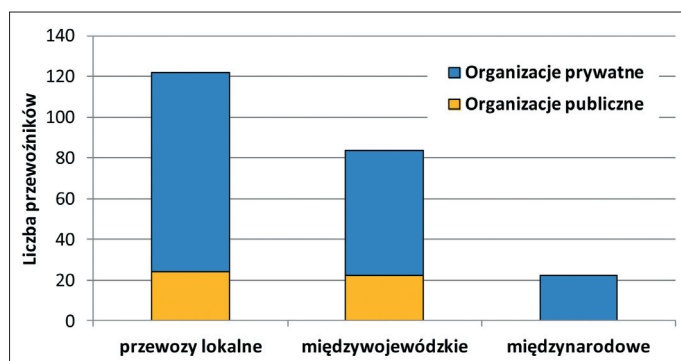
W ten sposób zdefiniowane zostały grupy przewoźników lokalnych, międzywojewódzkich oraz międzynarodowych. W praktyce grupy te stanowią zbiory rozłączne.

Z uwagi na nieustanne zmiany na rynku przewozów w strukturze przedsiębiorstw, zakresie działania oraz kontraktach na realizację przewozów, istotnym jest wskazanie, że dane przedstawione w analizie pochodzą z okresu wrzesień–październik 2013 roku. Ogólny obraz sytuacji nie ulega w krótkim czasie istotnym zmianom, tym niemniej mogą występować pewne różnice już w momencie publikacji niniejszego artykułu [15], [16], [17], [18], [19], [20], [21], [22].

Liczba przewoźników

Na terenie województwa śląskiego w okresie badania (jesień 2013) działało 122 pasażerskich drogowych przewoźników lokalnych, 85 przewoźników realizowało przewozy międzywojewódzkie, a 22 przewoźników wykonywało przewozy międzynarodowe (rys. 1). Do przewoźników lokalnych zaliczono również Tramwaje Śląskie realizujące przewozy w subregionie centralnym, z kolei MPK w Częstochowie wykonuje obydwie rodzaje przewozów – drogowe oraz tramwajowe.

Śród przewoźników lokalnych 24 to organizacje publiczne, a pozostałych 98 to firmy prywatne. Wśród przewoźników międzywojewódzkich 22 to przedsiębiorstwa publiczne (głównie PKS), natomiast pozostałe – prywatne

Rys. 1. Przewoźnicy realizujący przewozy w województwie śląskim

¹ © Transport Miejski i Regionalny, 2014. Wkład Autorów w publikację: W. Dignes 50%, D. Bzdyrek 50%.

(w tym również sprywatyzowane PKS), z czego większość – spoza województwa. Podobnie w przypadku 22 przewoźników międzynarodowych – jedynie kilku posiada swoją siedzibę na terenie województwa.

Istotną kwestią jest charakter wykonywanej przez przewoźników lokalnych pracy przewozowej [15], [16], [17], [18], [19], [20], [21], [22]. Spośród 122 przewoźników 50 wykonuje przewozy tylko na zlecenie, jako podwykonawcy usług transportowych (bezpośrednio lub w ramach tzw. konsorcjów), 6 firm realizuje przewozy zarówno na zlecenie, jak i samodzielnie, a pozostałe 66 firm wykonuje przewozy samodzielnie (rys. 2). Organizacjami zlecającymi przewozy operatorom są m.in. KZK GOP (22 operatorów), MZK Tychy (10 operatorów), MZKP Tarnowskie Góry (11 operatorów), MZK Jastrzębie Zdrój (4 operatorów), UG Pawłowice (2 operatorów), ZTZ Rybnik (5 operatorów). W pozostałych przypadkach przewozy realizuje jeden przewoźnik prywatny lub przedsiębiorstwo komunalne należące do samorządu terytorialnego. Operatorzy wybierani są na zasadzie przetargów.

Obecnie funkcjonuje na terenie województwa 15 konsorcjów przewoźników, którzy realizują przewozy na zlecenie organizatorów przewozów. Zostali oni przedstawieni w tabeli 1.

Przewozy w województwie charakteryzuje duże zróżnicowanie pod kątem obsługi przewozowej poszczególnych powiatów oraz miast na prawach powiatów. Liczby przewoźników obecnych na terenie poszczególnych powiatów przedstawione są na rysunku 3.

Należy pamiętać, że część przewoźników operuje na terenie więcej niż jednego powiatu. Można zwrócić uwagę na wyraźną dominującą pozycję Częstochowy i Katowic w zakresie przewozów międzywojewódzkich – wynikającą z położenia tych miast przy drodze krajowej nr 1 oraz, w przypadku Katowic, przy autostradzie A4.

Istnieją przewoźnicy, którzy działają na bardzo rozległym terenie. Przedsiębiorstwa dostarczające usługi transportowe (w roli operatora lub organizatora) do największej liczby miejscowości przedstawione są w tabeli 2 i na rysunku 4.

Zróżnicowanie rozległości działania poszczególnych przewoźników lokalnych pod względem liczby obsługiwanych miejscowości można przedstawić za pomocą histogramu, jak na rysunku 4. Jak widać, największa liczba lokalnych przewoźników obsługuje pomiędzy 3 a 9 miejscowości, czyli operuje na stosunkowo niewielkim obszarze.

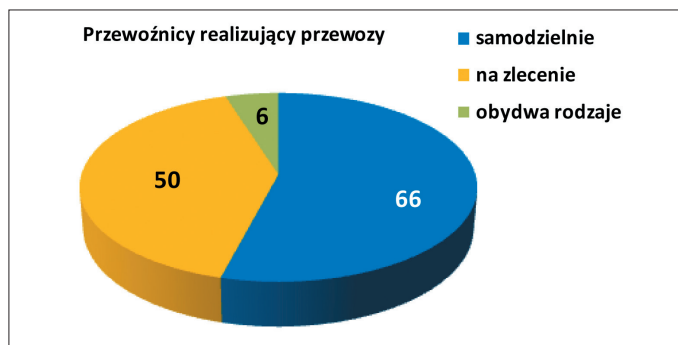
Nie można jednak zapomnieć, że liczba łączonych miejscowości nie zawsze oddaje wielkość przedsiębiorstwa i zakres jego usług – istotna jest również częstotliwość kursowania, odległość pomiędzy obsługiwanyymi miejscowościami oraz ilościan taboru, który umożliwia wykonywanie połączeń. Przykładem może być firma Bus Brothers, która realizuje z dużą częstotliwością przewozy od Katowic na południe województwa – aż po Bielsko-Białą, Cieszyn i Wisłę.

Z uwagi na zróżnicowany charakter geograficzny i gospodarczy województwa, możemy wyróżnić cztery subregiony: północny (Częstochowa), centralny (Katowice), południowy (Bielsko-Biała) oraz zachodni (Rybnik).

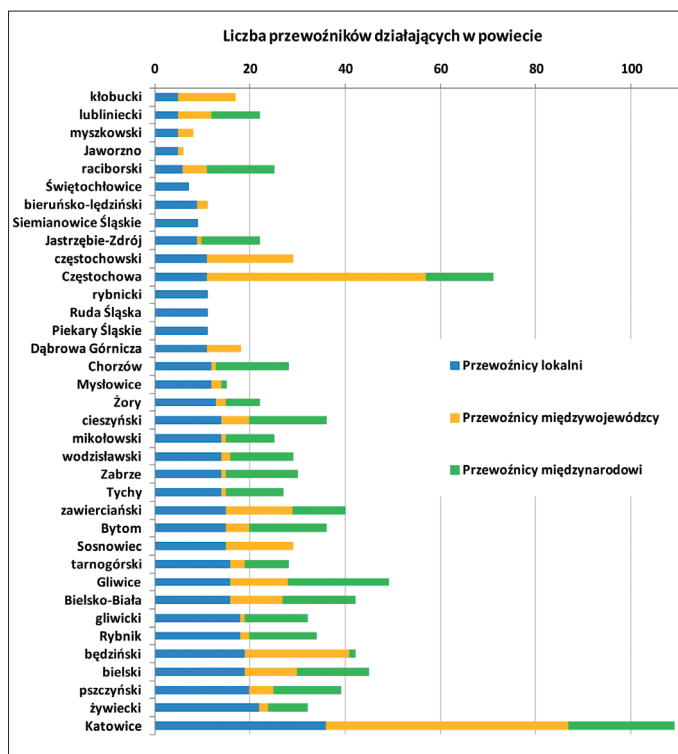
Tabela 1

Konsorcja transportowe działające na rzecz organizatorów transportu	
Przewoźnicy	Organizator
Kłosok Żory, Pawelec Biechów, ASKA Joanna Kalek	KZK GOP
Pawelec Biechów, Kłosok Żory, ASKA Joanna Kalek	KZK GOP
Kłosok Żory, ASKA Joanna Kalek, PKM Jastrzębie-Zdrój	MZK Jastrzębie-Zdrój
Transgór Mysłowice, Elbud Jaworzno	KZK GOP
Irex Sosnowiec, Meteor Jaworzno	KZK GOP; MZK Tychy
Irex-1, Meteor Jaworzno	KZK GOP
Irex-1, Meteor Jaworzno, Transgór Mysłowice, Rudpolopa	KZK GOP
PKS Gliwice, Kłosok Żory	KZK GOP
Meteor Jaworzno, Kłosok Żory	KZK GOP
Transportowe Konsorcjum Przewoźników Prywatnych w Zbroslawicach*	MZKP Tarnowskie Góry
Nowak Transport, Meteor Jaworzno	KZK GOP
Nowak Transport, Sylwia Boruszowice	MZKP Tarnowskie Góry
PKS Gliwice, PKM Świerklaniec	KZK GOP
PKM Świerklaniec, MJP-BAZ Czeladź	KZK GOP
FU Krzysztof Kempny, AWOS	UG Pawłowice

* W skład Transportowego Konsorcjum Przew. Prywatnych w Zbroslawicach wchodzi ośmiu przewoźników: Rzymek Zbroslawice, Nylec Piekary Śl., Sylwia Boruszowice, Lazar Zendek, TAS Piekary Śl., Treстка Wojkowice, Tarnawski Piekary Śl., Nowak Transport.

Rys. 2. Charakter pracy przewozowej przewoźników realizujących przewozy w województwie śląskim

Rys. 3. Liczba przewoźników działających w powiatach

Subregion północny, obejmujący swoim obszarem powiaty kłobucki, lubliniecki, myszkowski, częstochowski charakteryzuje się dużą liczbą przewoźników międzywojewódzkich przy stosunkowo małej liczbie przewoźników lokalnych (za wyjątkiem powiatów zawierciańskiego i częstochowskiego wraz z Częstochową).

Subregiony centralny i zachodni, obejmujące największe miasta metropolii górnośląskiej i aglomeracji rybnickiej, charakteryzują się zarówno dużą liczbą przewoźników lokalnych, jak i międzynarodowych (zwłaszcza w „osi DTŚ”), a stosunkowo niewielką liczbą przewoźników międzywojewódzkich, za wyjątkiem węzłowych dla tego transportu Katowic, Gliwic, Sosnowca, Dąbrowy Górniczej. Część miast obszaru metropolitalnego posiada wyłącznie operatorów lokalnych.

Subregion południowy to głównie powiaty cieszyński, bielski, pszczyński i żywiecki, gdzie występuje największa liczba przewoźników lokalnych, a także dosyć liczni przewoźnicy międzywojewódzcy i międzynarodowi.

Dostępność komunikacyjna miejscowości

Na terenie województwa śląskiego zidentyfikowano kilkanaście miejscowości, które nie są skomunikowane środkami drogowego transportu publicznego. Są to m.in.:

- Chałupki k. Szczekocin – powiat zawierciański;
- Bobolice, Dębowiec k. Cz., Łutowiec, Masłowski; Suliszowice, Żarki Letnisko – powiat myszkowski;
- Rzerzęczyce, Walaszczyki – powiat częstochowski;
- Rusinowice – powiat lubliniecki;
- Kopiec k. Kłobucka – powiat kłobucki;

przy czym do części z nich dojeżdżająbusy szkolne lub przewozy specjalne, a w dwóch znajduje się przystanek kolejowy.

206 miejscowości posiada połączenie komunikacyjne realizowane przez jednego przewoźnika, przy czym należy pamiętać, że czasem jest to tylko jedna para połączeń na dobę. Najwięcej takich miejscowości znajduje się w powiatach częstochowskim, kłobuckim, gliwickim, raciborskim i wodzisławskim.

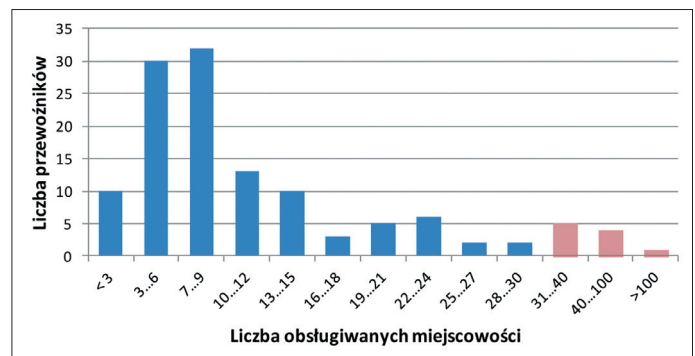
Na terenie 149 miejscowości przewozy prowadzone są przez dwóch przewoźników, przy czym w około 1/3 przypadków drugim z nich jest przewoźnik międzywojewódzki, najczęściej spoza województwa (np. PKS Radomsko, PKS Wieluń, MZK Kęty). Dotyczy to głównie miejscowości na granicach województwa (rys. 5).

Podobnie w przypadku połączeń realizowanych poprzez trzech (72 miejscowości) i czterech (46 miejscowości) przewoźników. Również tam około 1/3 połączeń realizowanych przez trzeciego lub czwartego przewoźnika wykonywanych jest przez przedsiębiorstwa spoza województwa (m.in. Gepard-Bus, Abx2Bus, PKS Włoszczowa, PKS Sieradz, PKS Zduńska Wola, PKS Radomsko, PKS Wieluń), w większości w subregionie północnym.

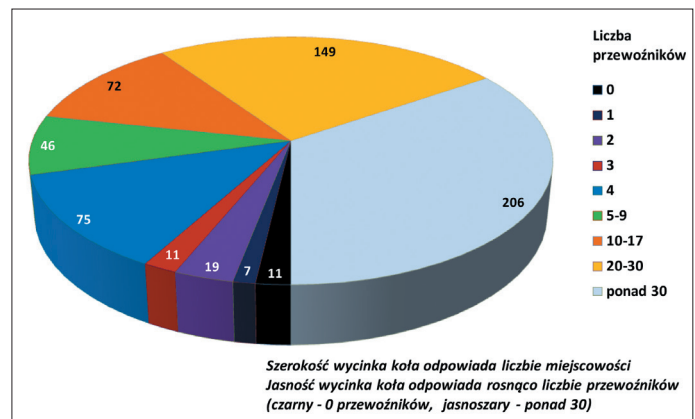
75 miejscowości jest skomunikowanych za pomocą pięciu do dziewięciu przewoźników, a na terenie 11 miejscowości operuje 10 do 17 przewoźników. Pozostałe najwię-

Tabela 2

Przewoźnicy obsługujący największą liczbę miejscowości	
Firma	Liczba miejscowości
PKS Częstochowa	200
PKS Racibórz	86
PKS Gliwice/Fenix V	59
PKS Lublinieć	57
PKM Świerklaniec	44
Nowak Transport	39
PK Transkom	39
PKS Bielsko-Biała	38
PPHU Uni-Metal	38
Kłosok Żory	36

Rys. 4. Liczba obsługiwanych miejscowości przez przewoźników

Rys. 5. Liczba miejscowości oraz przewoźników działających na ich terenie

sze miasta województwa obsługiwane są za pomocą ponad 20 przewoźników, zarówno lokalnych, jak też międzywojewódzkich i międzynarodowych.

Największe centra komunikacyjne województwa to: Katowice obsługiwane przez 108 przewoźników oraz Częstochowa obsługiwana przez 80 przewoźników, a także Gliwice i Bielsko-Biała (obydwa ponad 40 przewoźników).

Sieć i specyfika połączeń

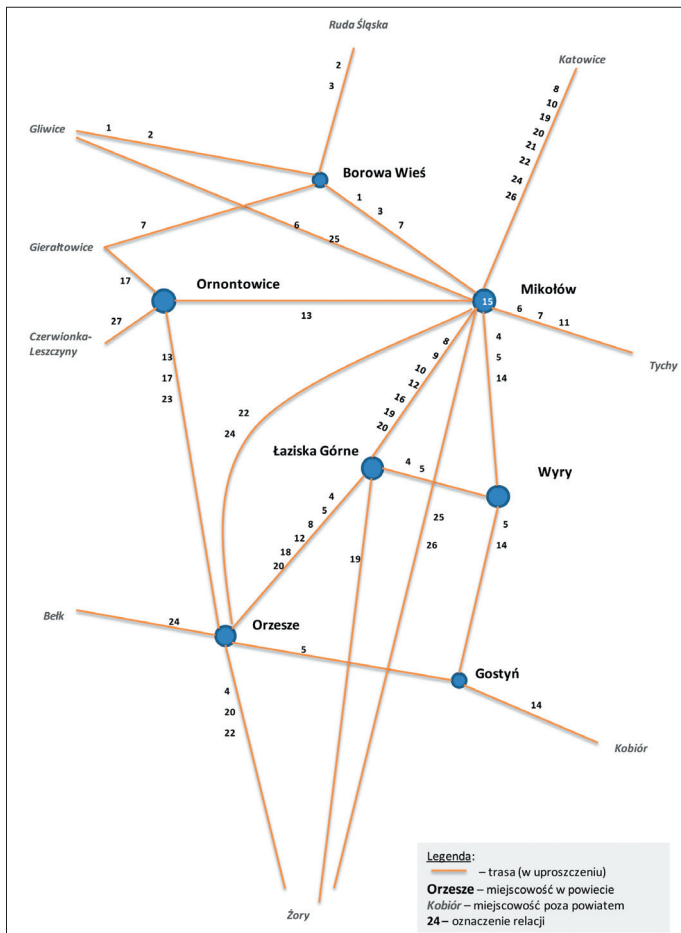
Publiczny transport drogowy w województwie śląskim charakteryzuje się zróżnicowaną siecią połączeń – od dosyć rozproszonej po bardzo gęstą. Istnieją trasy, relacje obsługiwane przez bardzo wielu przewoźników z bardzo dużą częstotliwością. Wynika to z zapotrzebowania i istniejących potoków pasażerskich. Jest tam miejsce dla konkurujących

rynkowo podmiotów. Istnieją również trasy obsługiwane przez jednego przewoźnika, nierzadko oferującego poranny odjazd do większego ośrodka (szkoła, zakłady pracy) i popołudniowy powrót. Przeprowadzone badania rozkładów pokazują, że poza godzinami porannymi i popołudniowymi niektóre obszary województwa są praktycznie odcięte od transportu publicznego.

Zidentyfikowana sieć połączeń publicznego transportu drogowego może być rozpatrywana m.in. pod kątem:

- geograficznym (dostęp poszczególnych miejscowości do usług transportu publicznego w ogóle, kierunki transportu),
- jakości i konkurencyjności usług przewozowych (liczba przewoźników, częstotliwość kursowania),
- dostępności i jakości informacji pasażerskiej (kanały informacyjne, aktualność danych, możliwości cyfrowego wsparcia pasażera),
- poziomu integracji usług transportowych oferowanych przez różnych przewoźników (liczba i czas przejazdów, trasy alternatywne).

Przykładowe sieci połączeń opracowane dla powiatów miłkowskiego, myszkowskiego (gdzie występują miejscowości pozbawione drogowego transportu zbiorowego), będzińskiego, bieruńsko-lędzińskiego, tarnogórskiego, pszczyńskiego, rybnickiego, żywieckiego oraz połączeń tramwajowych przedstawiono na rysunkach 6–13.

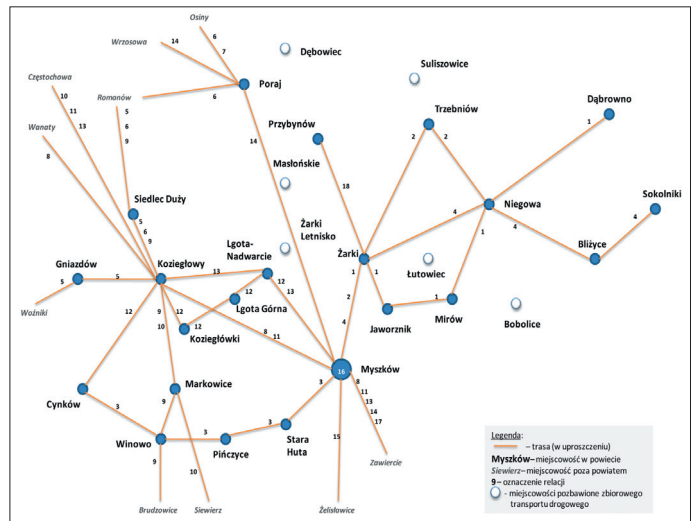

Rys. 6. Przewozy w powiecie miłkowskim

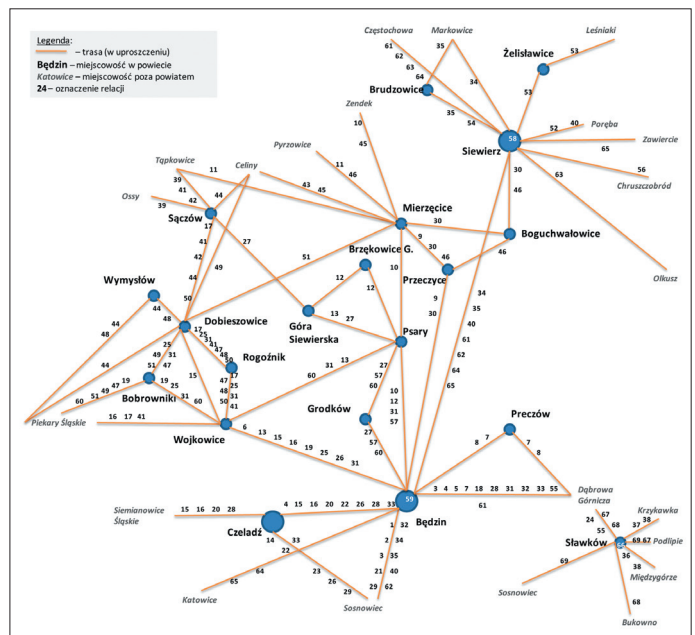
Sytuacja w przedsiębiorstwach PKS

Analizując transport zbiorowy, nie można nie zwrócić uwagi na szczególną sytuację dawnych publicznych przedsiębiorstw przewozowych, jakimi są PKS-y. W ramach niniejszej analizy obejmującej teren województwa śląskiego dokonano następujących spostrzeżeń:

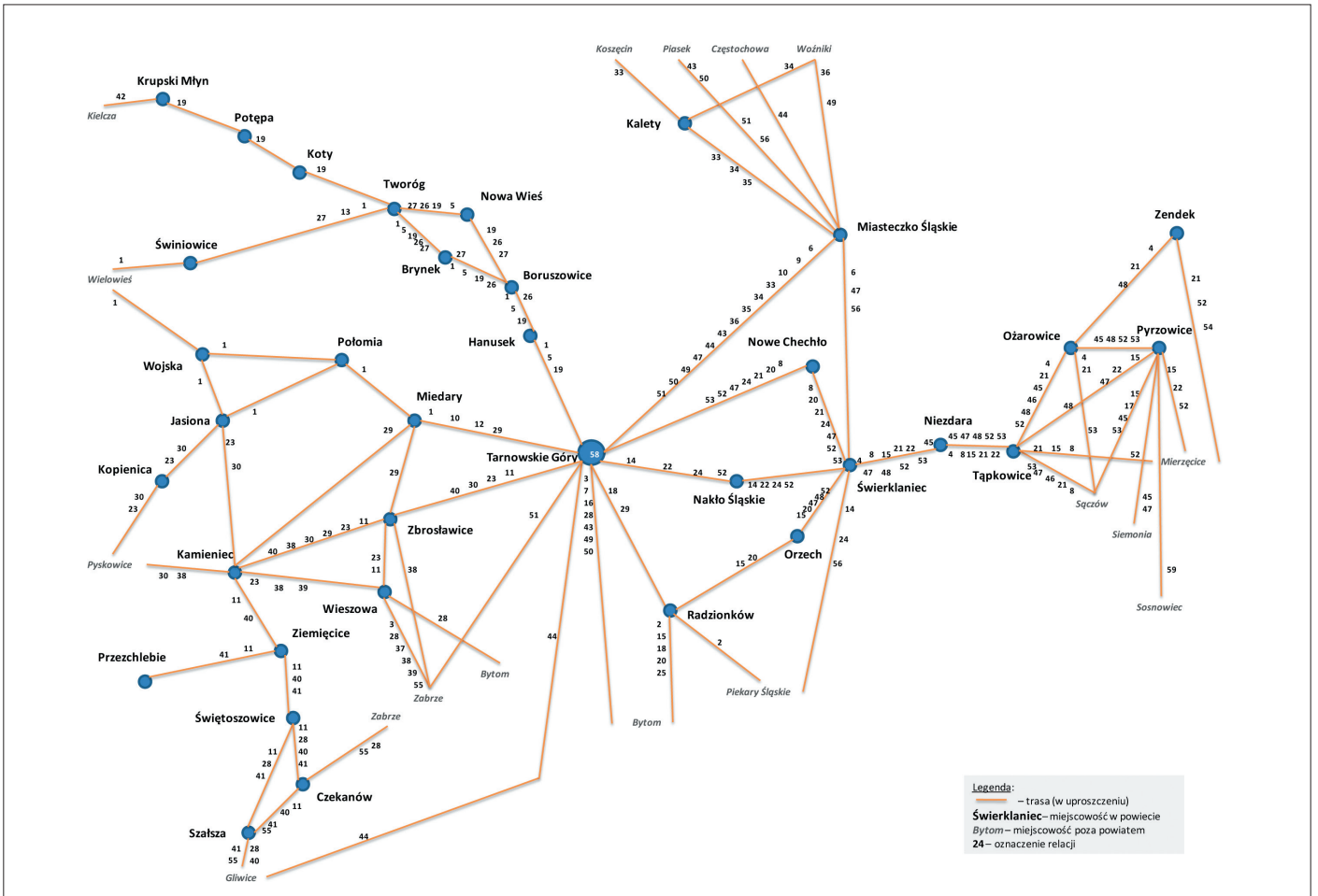
- niektóre dawne przedsiębiorstwa PKS po prywatyzacji zmieniają nazwę, np. PKS Gliwice na Fenix V;
- PKS Rybnik zostało postawione w stan upadłości likwidacyjnej (jeździ tylko na zlecenie ZTZ Rybnik, nie prowadzi przewozów własnych);
- w PKSiS Oświęcim majątek spółki przejmuje komornik (w kilku autobusach naklejka: „Pojazd zajęty przez komornika sądu rejonowego w Oświęcimiu”);
- bazę i tabor PKS Żywiec od syndyka masy upadłościowej wydzierżawiła firma Hold-Trans (możliwa zmiana nazwy PKS Żywiec na Hold-Trans).

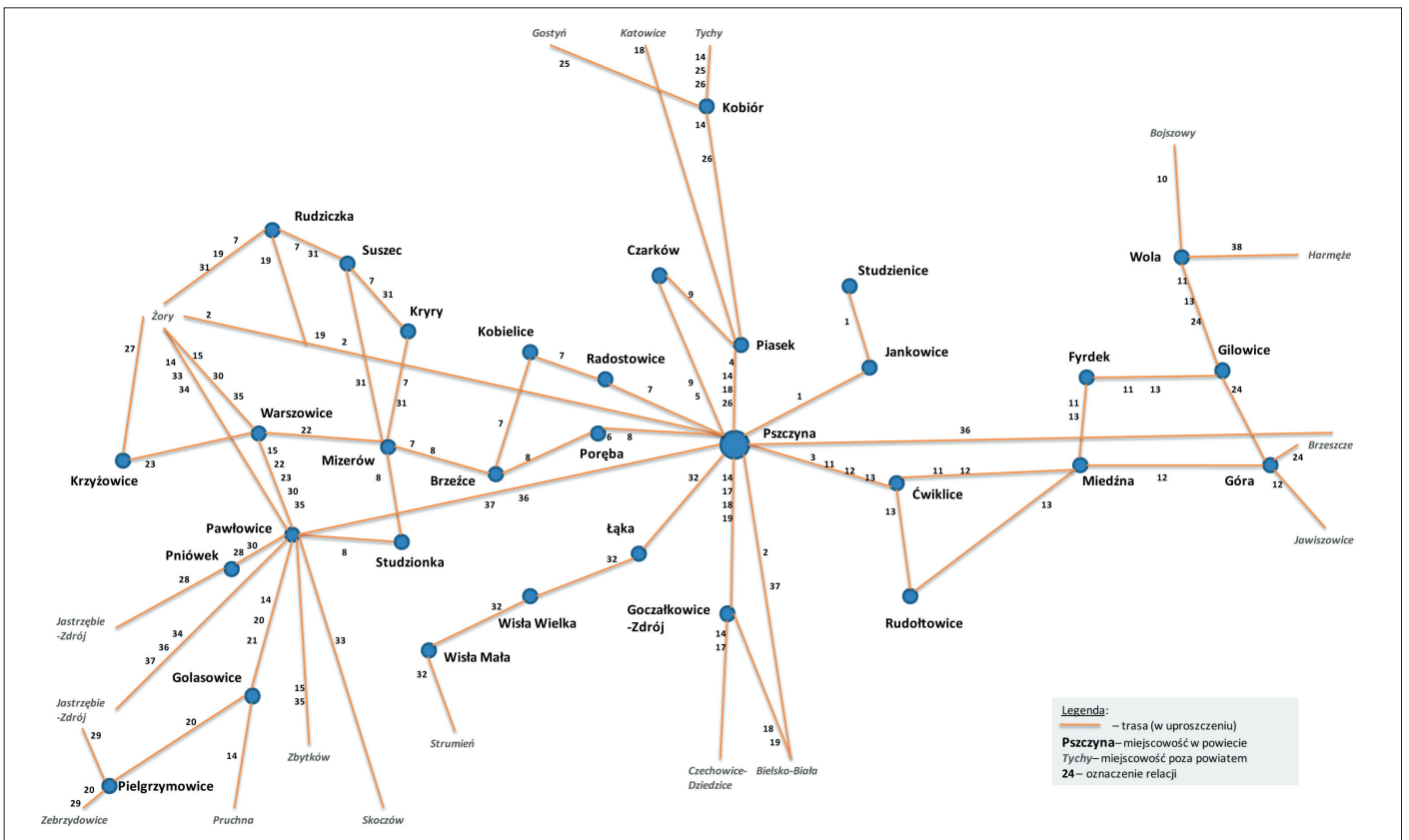
Rys. 7. Przewozy w powiecie myszkowskim

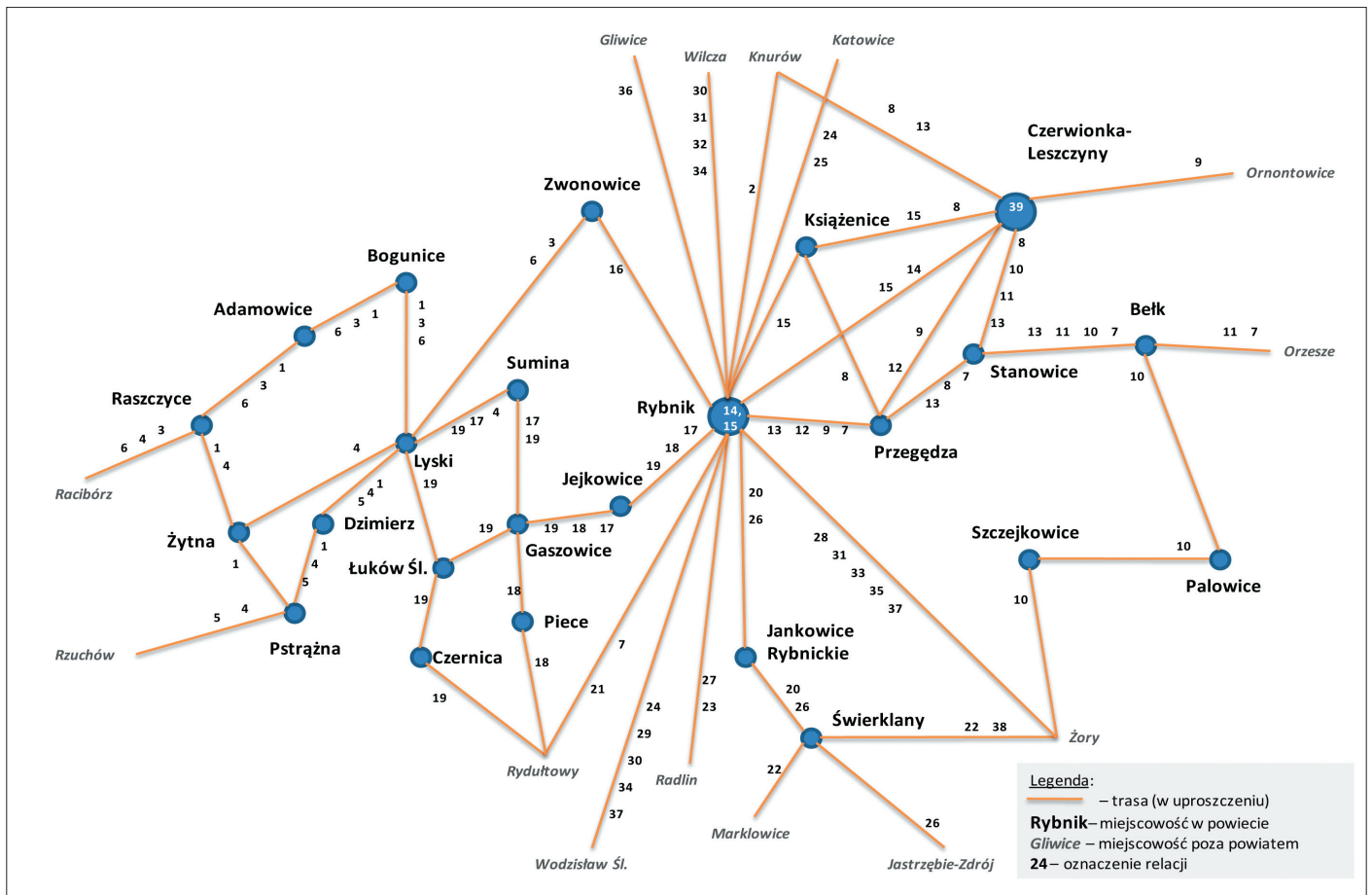
Rys. 8. Przewozy w powiecie będzińskim

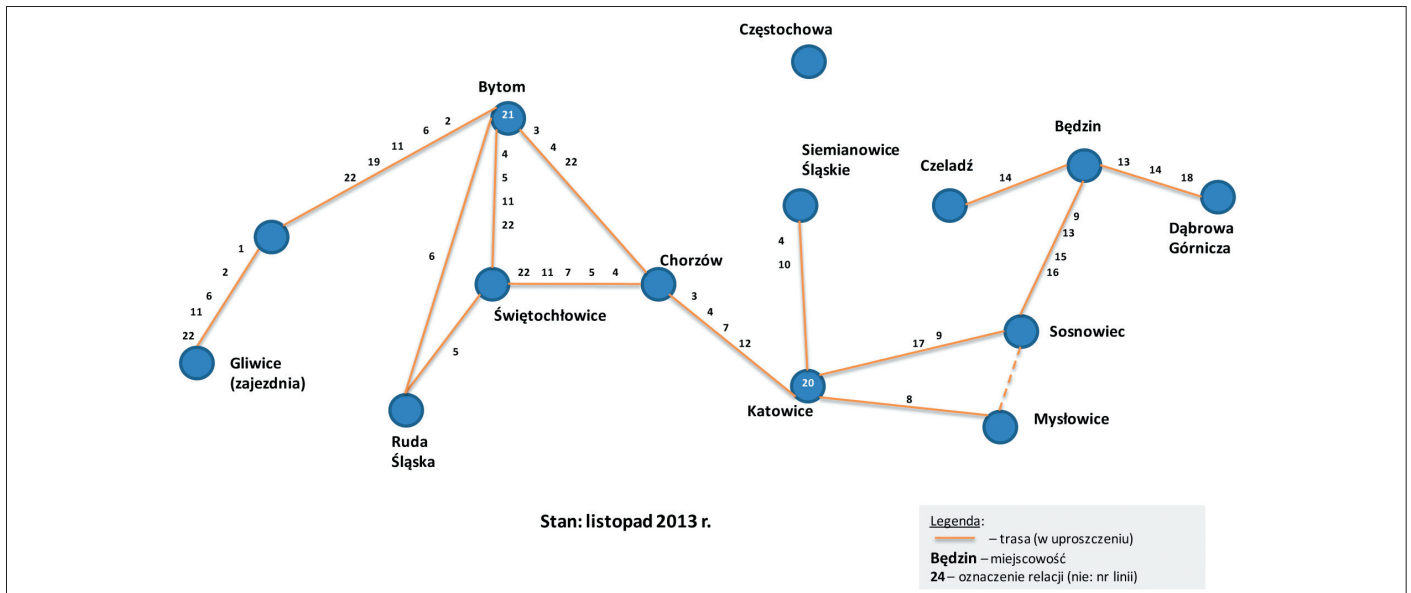
Rys. 9. Przewozy w powiecie tarnogórskim

Rys. 10. Przewozy w powiecie pszczyńskim

Rys. 11. Przewozy w powiecie rybnickim

Rys. 12. Przewozy w powiecie żywieckim

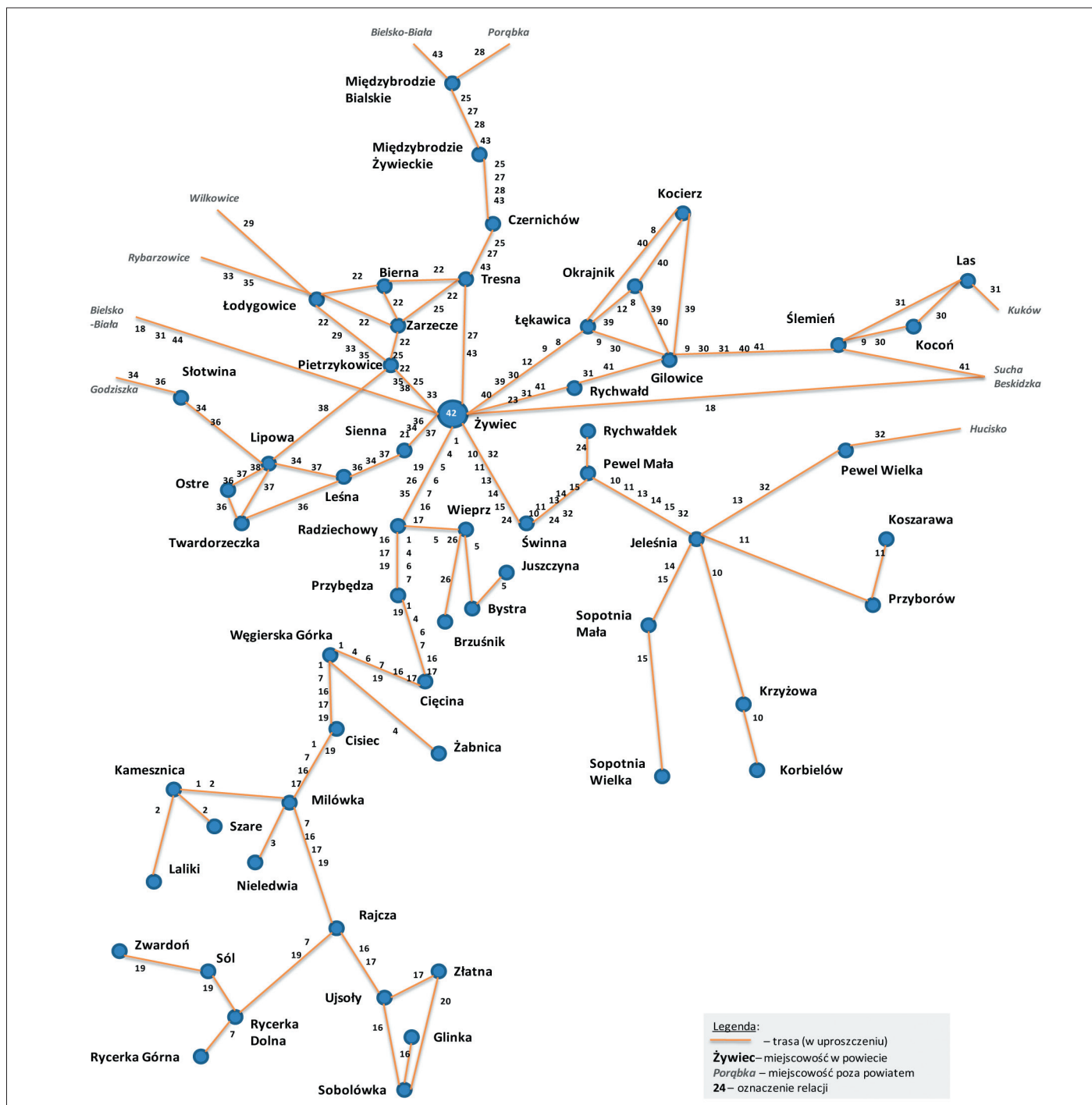
Warto również przypomnieć informację, że wszystkie PKS będące własnością Skarbu Państwa mają zostać sprywatyzowane, a w przypadku braku inwestora – likwidowane.

Trudno orzec bez analizy finansowej, jaka w świetle powyższych informacji jest kondycja pozostałych przedsiębiorstw PKS, zwłaszcza tam, gdzie, jak np. PKS Częstochowa w północnej części województwa, są to jedyni dostawcy usług transportu zbiorowego dla części miejscowości.

Uwagi dotyczące dostępności i jakości rozkładów jazdy

Większość przewoźników publikuje swoje rozkłady jazdy w Internecie na własnych portalach oraz zbiorczych portalach informacyjnych. Informacje rozkładowe są również dostępne na stronach internetowych niektórych dworców autobusowych, urzędów gmin, miast, starostw powiatowych oraz na stronach własnych miejscowości.

Organizatorzy komunikacji zbiorowej publikują swoje rozkłady jazdy na stronach własnych, takich jak <http://roz->

Rys. 13. Przewozy tramwajowe w województwie śląskim

klady.kzkgop.pl czy <http://www.mzk.pl/rozkłady> w przypadku MZK Tychy. W oparciu o dane organizatorów komunikacji zbiorowej funkcjonuje portal wyszukiwarka połączeń <http://gop.jakdojade.pl>, jednak nie obejmuje ona usług świadczonych bezpośrednio przez przewoźników prywatnych ani usług przewoźników międzywojewódzkich.

Duża liczba przewoźników, zarówno PKS, jak i przewoźnicy prywatni zamieszcza rozkłady jazdy na stronie <http://e-podroznik.pl>, z kolei rozkłady jazdy członków Polskiej Izby Gospodarczej Transportu Samochodowego i Spedycji można znaleźć na stronie: <http://www.autobusowyrozkładjazdy.pl>. Rozkład jazdy na stronie <http://e-podroznik.pl>

jest na ogół na bieżąco aktualizowany przez przewoźników, chociaż zdarza się, że wyświetlana się połączenie nieistniejące. Jest możliwość zakupienia biletu na wybrane przejazdy poprzez ten portal. Z kolei w portalu <http://www.autobusowyrozkładjazdy.pl> występują problemy z aktualnością i aktualizacją danych – bardzo często pojawiają się połączenia zlikwidowanych przedsiębiorstw np. PKS Myszków. Pokazywana jest też duża liczba połączeń zawieszonych.

Należy zauważyć, że na stronach internetowych większości przewoźników prywatnych (nie dotyczy PKS) dostępne są na bieżąco aktualizowane rozkłady jazdy wraz z przystankami pośrednimi.

Kilku przewoźników, w tym niektóre Pekaesy, na swoich stronach internetowych zamieszcza rozkłady jazdy w formie tablic przystankowych z możliwością sprawdzenia każdego kursu z dowolnego przystanku (przyjazd/odjazd, relacja, wszystkie przystanki na trasie przejazdu, informacje dodatkowe o kursie). W niektórych przypadkach podawane są kursy innych firm, np. w rozkładzie PKS Częstochowa pokazywane są niektóre kursy m.in. PKS Lubliniec.

Powyższe informacje wskazują, że nie ma jednego źródła wiarygodnej informacji dotyczącej transportu zbiorowego (publicznego i prywatnego) dostępnej dla mieszkańców województwa.

Podsumowanie

Na terenie województwa śląskiego działa bardzo wiele podmiotów wykonujących drogowe przewozy pasażerskie w transporcie zbiorowym. Przeważająca większość to przedsiębiorstwa prywatne, przy czym duża część z nich to zupełnie niewielkie firmy operujące na jednej lub kilku lokalnych trasach na terenie kilku miejscowości. Z kolei 10 największych przedsiębiorstw, zarówno publicznych, jak i prywatnych wykonuje przewozy na terenie prawie 40 do 200 miejscowości (PKS Częstochowa). Niecała połowa przewoźników samodzielnie lub w ramach konsorcjów wykonuje usługi przewozowe na rzecz organizatorów transportu publicznego, takich jak KZK GOP.

Z uwagi na zróżnicowany charakter geograficzny i gospodarczy województwa, wyróżniamy trzy strefy o zróżnicowanej ofercie przewozowej na tym terenie. Na podstawie zebranych informacji można jednak domniemywać, że największe problemy komunikacyjne występują w subregionie północnym, gdzie zlokalizowane są wszystkie zidentyfikowane miejscowości pozbawione publicznego transportu drogowego. Należy podkreślić, że około 1/3 miejscowości na terenie województwa jest skomunikowana tylko poprzez jednego przewoźnika (oczywiście nie wszędzie tego samego). Oznacza to, że istnieje poważne ryzyko, iż w przypadku problemów finansowych przewoźników mogą powstać wyrwy w systemie komunikacji publicznej województwa.

Zła sytuacja finansowa firm przewozowych powoduje ograniczenie oferty przewozowej lub likwidację przedsiębiorstwa. Nawet podczas opracowywania niniejszego artykułu stwierdzono niekorzystne dla pasażerów zmiany w ofercie przewozowej kilku przedsiębiorstw.

Na podstawie trudności napotkanych w procesie pozyskiwania informacji dotyczących oferty przewozowej (konieczność sięgania do wielu źródeł, sprzeczność części informacji, konieczność wielokrotnej weryfikacji danych) można wnioskować, że przy tak dużej liczbie podmiotów wykonujących na terenie województwa samodzielnie lub na zlecenie przewozy pasażerów wysoce rekomendowane jest podjęcie inicjatywy w celu zebrania i udostępnienia w jednym miejscu danych na temat pełnej oferty przewozowej (portale internetowe nie zapewniają obecnie kompletnej i aktualnej informacji). Ponadto, a może nawet

przede wszystkim, wskazane jest podjęcie kroków nad płaszczyzną harmonizacji systemu komunikacji drogowej realizowanej przez operatorów publicznych i prywatnych, również w koordynacji z ofertą kolei. Dyskusja na temat tego [23] i innych województw [24], [25], [26] nie pozostawia wątpliwości, że jest to jedyna droga dla zapewnienia właściwie rozumianej funkcji zorganizowanego i zintegrowanego transportu zbiorowego w danym regionie.

Literatura

1. http://www.katowice.uw.gov.pl/województwo/mapa_i_spis_powiatow.html – podział administracyjny województwa
2. http://www.stat.gov.pl/katow/69_560_PLK_HTML.htm – Statystyczne Vademecum Samorządowca 2012
3. <http://www.odleglosci.pl> – lista miejscowości
4. http://bip.slaskie.pl/index.php?grupa=61&typ=1&id_menu=181 – lista przedsiębiorców w krajowym transporcie drogowym opublikowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego (niepełna)
5. <http://e-podroznik.pl> (rozkłady jazdy dużej liczby przewoźników prywatnych oraz PKS)
6. <http://www.autobusowyrozkladjazdy.pl> (rozkłady jazdy przewoźników – członków Polskiej Izby Gospodarczej Transportu Samochodowego i Spedycji)
7. strony internetowe przewoźników
8. strony internetowe dworców autobusowych, np. <http://www.rda.krakow.pl>, <http://www.zdazakopane.pl>
9. <http://gop.jakdojade.pl> – wyszukiwarka połączeń na części terenu województwa śląskiego
10. <http://rozklady.kzkgop.pl> – wyszukiwarka połączeń KZK GOP
11. <http://www.mzk.pl/rozklady> wyszukiwarka połączeń MZK Tychy
12. <http://wpk.katowice.pl> – „wojewódzki portal komunikacyjny” prowadzony przez pasjonatów komunikacji zbiorowej, dotyczy głównie GOP
13. <http://kmrow.vot.pl> – portal komunikacyjny prowadzony przez pasjonatów komunikacji zbiorowej, dotyczy głównie ROW
14. <http://infobus.pl> – portal poświęcony komunikacji zbiorowej
15. informacje o przetargach publikowane przez KZK GOP
16. informacje o przetargach publikowane przez MZK Jastrzębie-Zdrój
17. informacje o przetargach publikowane przez MZK Tychy
18. informacje o przetargach publikowane przez U.M. Myszków
19. informacje o przetargach publikowane przez UM Wodzisław Śląski
20. informacje o przetargach publikowane przez ZTZ Rybnik
21. informacje o przetargach publikowane przez MZKP Tarnowskie Góry
22. informacje o przetargach publikowane przez UG Pawłowice
23. Dydkowski G., *Integracja transportu miejskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, 2009.
24. Kruszyna M., *Komunikacja publiczna w gminach sąsiadujących z dużymi miastami*, „Transport Miejski i Regionalny”, 2009, nr 10.
25. Kruszyna M., *Model integracji przewozów pasażerskich w województwie dolnośląskim*, „Przegląd Komunikacyjny”, 2012, nr 11.
26. Bul R., *Problemy funkcjonowania transportu publicznego w obszarach metropolitalnych na przykładzie aglomeracji poznańskiej. Statystyczny obraz metropolii stan obecny i perspektywy rozwoju*, Toruń, 15–16 listopada 2012.